

EXCURS OVER DE HOGEPRIESTER

Voordat we de bespreking van de brief aan de Hebreëen voortzetten, besteden we eerst aandacht aan de functie van de hogepriester in de tempel. De hogepriester (Hebreeuws: KoHen QaDoWL = priester groot; Gr. archiereus = vooraangaand-priester) komt in vele verhalen voor in de evangeliën en in Handelingen der Apostelen, maar niet in de brieven en ook niet in Openbaringen. En nergens wordt Jezus 'hogepriester' genoemd. Alleen in de Hebreënbrief wordt Jezus hogepriester genoemd en met veel nadruk. Wat de betekenis is van de hogepriesterlijke functie, wordt door de schrijver bij zijn lezers bekend verondersteld; het ritueel van de jaarlijkse Grote Verzoendag in de tempel, waarin de hogepriester centraal staat, blijktbaar ook. Want dat wordt slechts terloops ter spraken gebracht. Wat betekent dit voor de uitleg van deze - daardoor! - zo bijzondere verhandeling?

Ten eerste dit:

Hoe duidelijk de invloed van de Grieks Romeinse cultuur in deze brief ook aan de dag treedt, toch is de brief naar taalgebruik en theologie JOODS - en wel Joods-Christelijk of Chritelijk Joods. We constateerden dat - met een zekere voorlopigheid - al eerder. De schrijver ontvouwt zijn 'belijdenis en ethiek' op een manier die duidelijk afwijkt van de rest van de Goednieuwsboodschap. Het niet ingaan (nauwelijks ingaan) op de thematiek van de opstanding in deze brief, viel ons al eerder op. Maar dat Jezus leeft is de absolute vooronderstelling. Maar de vraag HOE Jezus bevrijder is wordt door de schrijver anders beantwoord - zoals we nog zullen zien.

In de tweede plaats:

Zullen we, als niet Joodse lezers en uitleggers uit de 21e eeuw, ons stevig moeten verdiepen in zowel de TaNaKh-teksten over tempeldienst, feesten en priesterschap als de ethisch godsdienstige praxis in de periode van de ('tweede') tempel. Want Jezus 'hogepriesterschap' is niets anders dan een bijzondere vorm van dat hogepriesterschap.

In de derde plaats:

moet duidelijk gemaakt kunnen worden dat en hoe dit lange exposé aansluit bij wat daaraan in de brief vooraf gaat en op wat daarna nog volgt. Ofwel: (HOE) is er samenhang tussen al die eerdere en ook latere nadruk op de ethiek en het grote middendeel waarin het tempelritueel van de grote verzoendag centraal staat? We kunnen hier op de beantwoording van deze vragen niet vooruitlopen. Het wordt een

zoektocht. En jullie, lezers en lezeressen, worden uitgenodigd mee te lopen op een weg die voor verrassingen kan zorgen.

In de vierde plaats

gaan we na hoe we recht kunnen doen aan het gegeven, dat ook de hogepriester een gezalfde, een MaShiaCh een Christos is en dat ook zijn medepriesters en het tempelgerei gezalfd zijn. Zij staan in dezelfde 'bediening', in hetzelfde ambt als de koninklijke gezalfde, n.l. die van het heiligen van de Naam JHWH.

In de vijfde plaats:

In TaNaKh en Goednieuwsboodschap lezen we over de praktijk van het sociaal en politiek samenleven EN over synagogebijeenkomsten, tempeldienst en priesterschap.

Deze tweeledigheid - tweedeligheid - komen we overal waar mensen samen leven tegen. Mensen spannen zich in om in de eerste levensbehoeften te voorzien en nageslacht te verwekken, maar zij spannen zich ook in om diezelfde activiteiten voor elkaar van betekenis te voorzien door ze uit te beelden, uit te tekenen, in gedichten aan elkaar voor te dragen of te zingen, ze op een daarvoor afgegrensde en afgesproken plaats en tijd na te spelen, via rituelen; de meest diepzinnige en gecompliceerde gestalte hebben de religieuze activiteiten: de cultische of liturgische. Deze activiteiten vormen een tweede domein, dat gescheiden functioneert van het eerste domein. Ze zijn duidelijk van elkaar te onderscheiden, ook dan wanneer ze gelijktijdig plaats vinden, zoals de (pop-)muziek die zowel in winkels als in bedrijven uit de luidsprekers klinkt. Werkruimten ZONDER muziek vallen op. Hoe verhouden zich deze twee domeinen van menselijk samen leven? Hier spitsen we die vraag toe op de vraag hoe zich de dagelijkse inspanning om de eerste levensbehoeften verhoudt tot de cultus, de liturgie. Hoe verhouden zich tempeldienst en de zorg om het bestaan? Die kan verschillen. Er zijn menselijke samenlevingsvormen, die door priesters gedomineerd worden; er zijn er ook die volstrekt seculier zijn, 'wereldlijk'. In de meeste samenlevingsvormen (staatsvormen) worden beide domeinen aangetroffen. Vaak is er dan een al dan niet verholen rivaliserende spanning tussen beide domeinen waar te nemen. In het Islamitische Iran bepalen de religieuze praktijken van de Ajatolla's de maatschappij, in het Europese Frankrijk domineert het seculiere domein de gang van zaken. In het moderne Israël ligt die verhouding aanzienlijk gecompliceerder.

Wat typeert in TaNaKh en de Goednieuwsboodschap die verhouding tussen beide domeinen?

1. Beide domeinen zijn gescheiden: het¹ tempeldomein is 'geheiligd', het is een aparte plek in het land.

2. Alle gebeurtenissen en handelingen die de gemeenschap raken worden daar 'ritueel' nogmaals gedaan en zo in de openbaarheid van het tempeldomein gebracht en bevestigd (erkend) door ze in rituele handelingen om te zetten.

3. Beide domeinen staan echter onder dezelfde ethische norm: het heiligen van de Naam JHWH. Symbool daarvan is de zalving het ingewreven zijn met daarvan geurende olie. Het tempeldomein is van die geur vervuld. De hogepriester draagt daarvoor de eindverantwoordelijkheid. Dat blijkt overtuigend in het jaarlijkse ritueel van de Grote Verzoendag. De hogepriester 'speelt' dan het herstel van de verhouding van JHWH en Israël en van de voortgang van het BeRieJT ('verbond'), de zuivering. Want het seculiere domein van de Israëlitische (Judeese) maatschappij lijdt onder wantrouwen van binnen en bedreiging van buiten en moet nog van die geur vervuld worden door een gezalfde, een Messias, die deze geur in al zijn woorden en daden verspreidt; woorden en daden die daardoor als 'koninklijk' kunnen worden getypeerd. Om die geur te verspreiden werden koningen gezalfd, zoals de verhalen in TaNaKh vertellen. De aanwezigheid van de gezalfde hogepriester, zoals dat in de paar eeuwen dat er een Israëlitische, c.q. Judeese maatschappij in het land rond de Jordaan het geval was, wekte onder de Joden de verwachting dat ook de komst van de koninklijke gezalfde aanstaande was.

Wanneer we er vanuit gaan - wat in deze uitleg van de Hebreeënbrief wordt voorgestaan - , dat dit de visie is van de schrijver op het hogepriesterschap, kunnen we het betoog over Jezus als hogepriester de betekenis geven die het gezien zijn grote plek in deze brief, heeft.

In de zesde plaats tenslotte:

gaan we ons - vanzelf? - afvragen of we, zo luisterende naar de brief van de Hebreeën,, wellicht ZIJN STEM HOREN.

4:14.

εχοντες ουν αρχιερα μεγαν διεληλυθοτα τους ουρανους, Ιησουν τον υιον του θεου, κρατωμεν της ομολογιας /

echontes ουν archiereα megαν dielèluthota tous ouranous, Jèsoun ton huion tou theou kratoomen tès homologias: hebbende een vooraangaand priester een grote doorgedaan door de hemelen, Jezus de stichtzoon van de god, moeten wij versterken het gelijkgevend spreken.

---

¹ Voor een uitvoeriger toelichting over de betekenis van de zalving in TaNaKh en Goednieuwsboodschap zie : "een verrassend klinkende bijbelse ethiek" van Albert Karel van Kooij (eigen beheer, zie elders op deze website) hoofdstuk IV.

"Hebbende een vooraangaand priester een grote . . . " Zo begint dus wat het centrale deel vult van deze brief. Wat een uitspraak²: "wij hebben een hogepriester!" En dat terwijl het hoogstens enkele decennia geleden is dat Jeruzalem en de tempel verwoest zijn en er geen functionerende priesterschap en geen hogepriester meer zijn! Kan de Joodse synagogale gemeenschap zonder tempel in Jeruzalem? Dus ook zonder een vigerende (hoge-)priesterschap? Blijkbaar wel, gezien de vele eeuwen die verstreken sinds de jaren 70 en 150. . . . OF toch niet, want op de vaste feesttijden van het jaar worden de teksten uit de Torah over de tempel, d.w.z. de tabernakel, de tempeldienst en de priesterschap GELEZEN, ja GEVIERD! Zo blijft wat die teksten behelzen voor de praktijk van het Joodse leven van kracht, Het kan dus niet zonder!

Wanneer de Hebreeënbrief geschreven wordt bestaat die praktijk nog slechts enkele decennia. Zeker: er zijn dan al enkele eeuwen overal synagoges waar over tempel en priesterdienst wordt gelezen en Grote Verzoending wordt gevierd, maar altijd in de wetenschap dat er een hogepriester in de tempel optreedt en altijd met het verlangen daar in Jeruzalem deze vieringen mee te maken. De klap was hard toen tempel en priesterdienst voorgoed ondergingen; maar de hoop op herstel werd nooit opgegeven . . . Sinds 1967 wel, toen de heilige plek onder Joods heerschappij kwam, maar een hoogheilige eeuwenoude Moskee de plek bezet houdt? Hoe sterk is de drive tot herbouw van de tempel? Het besef dat herbouw en heringebruikneming tot de 'onmogelijkheden' behoren, is niet alleen gebaseerd op de politieke en religieuze spanning met de Islam, maar ook op het totaal veranderde werkelijkheidsweten. Daarover hebben we al eerder geschreven.

Maar toen de Hebreeënbrief verzonden werd leefden zijn lezers nog met dat oude werkelijkheidsweten en zou het nog 5 eeuwen duren voordat de Islam om zich heen greep. De hervestiging van een Joodse samenleving rond Jeruzalem, hoe grondig ook verwoest, was nog geen vervlogen droom, de herbouw van de tempel en een herstelling van de priesterdienst evenmin. NEE de Judeese synagogale geloofsgemeenschap kon nog niet zonder tempel en hogepriester, omdat het volgens de Torah niet zonder tempel en hogepriester kan!

In die context lazen de ontvangers van de Hebreeënbrief de woorden "Hebbend een hogepriester een grote . . . " elkaar voor! Voordat ze kunnen protesteren lezen ze: "die is doorgedaan door de hemelen". Hoe zulke woorden ons nu in de oren klinken is wel duidelijk - en niet van belang. Hoe klonken die woorden toen? Hoe klonken ze in de oren van de toenmalige Joodse lezers? Ofwel hoe reëel 'bestond' voor hen de hemel, d.w.z. de hemelen, maar eigenlijk de helftenhemel, want het Hebreeuwse

---

² Het klinkt net zo als de uitroep "Habemus papam" vanaf het balkon van de St Pieter in Rome op de dag dat er een volgende paus is gekozen. Kunnen we - mogen we - ze met elkaar vergelijken? Als er iets wezenlijks van de eerste, Hebr.4:14, in de tweede voortgezet is, wat betekent dat dan voor de inhoud van die tweede uitspraak? Dat heeft Paus Franciscus laten zien, toen hij naar Canada reisde (juli 2022) om de zware schuld op zich te nemen voor de wandaden aan inheemse, Indiaanse kinderen begaan in de vorige eeuw en boete te doen. De hoge in het wit geklede 'heilige vader', de vertegenwoordiger van de wereldwijde Rooms Katholieke gemeenschap liet zich tooien met een veren hoed! Het was spel' in de diepste betekenis van het woord, het spel van een hoogstaande die zich vernedert en van een zich vernederend als schuldige boete doende die door de slachtoffers begenadigd wordt. Kan de kerkenfamilie zonder DIT SPEL? En was Franciscus toen en daar niet even de hogepriester voor allen?

ShaMaJleM beheerst dat Griekse meervoud (ook in het "Onze vader trouwens"), een dualis.

Hoe staat de helftenhemel in verhouding tot het land? Net zoals de tempel tot stad en land staat, zij het ook in het kwadraat. Van die 'helftenhemel', dat 'hemelenpaar' zegt de ToWRaH in Gen.1:1, dat AeLoHieJM (Gods) die zuiver stelt ('schept'), net als het land (het 'aardland'). De ToWRaH zegt ook dat die-JHWH-van-Israël vandaaruit - en daarmee- zijn betrokkenheid bij de mensengeschiedenis in praktijk brengt. O.a. door zich in een wolk over het Verzoendeksel boven de ark te presenteren voor een ontmoeting met . . . de hogepriester die daartoe vanuit de voorhof de tempel (tabernakel) en het heilige meerdere keren per jaar en in ieder geval op Grote Verzoendag doorschrijdt naar het heilige der heiligen, waar de ark staat en daarboven het verzoendeksel (Hebr. RaQieJaH = 'uitspansel', beter: 'pletwerk' zoals ook de bescherming wordt beschreven, die door Gods 'helftenhemel' genoemd wordt!). Wie deze samenhangen tot zich door laat dringen, gaat begrijpen waar de schrijver van de Hebreënbrieff het over heeft, als hij schrijft: "die de hemelen is doorgegaan, n.l. Jezus de stichtzoon van de God" en daarop direct laat volgen: "Wij moeten sterk zijn in het gelijkgevend spreken (in het belijden daarvan)". Met deze twee woorden "de hemelen doorgegaan" vertelt hij zijn sterven aan het kruis en zijn opgaan naar God. Nadat Jezus de verantwoordelijkheid op zich genomen had voor het falen als Israël van de Joodse gemeenschap en voor het wanbestuur van de naties als 'grote' vooraangaand priester (hogepriester) is hij de hemelen doorgegaan naar de ontmoeting met die-JHWH-van-Israël. Door deze levensgang duidde Jezus de gang van de hogepriester en verleende daaraan de eigenlijke betekenis. En voor wie dat inziet ("belijdt") , herkent in de gang van de hogepriester de weg van het leven en sterven en opstaan van Jezus.

Maar nu lopen we te ver vooruit op wat de schrijver nog uiteen gaat zetten. We vervolgen daarom nu de tekst:

4:15.

ου γαρ εχομεν αρχιερα μη δυναμενον συμπαθησαι ταις ασθeneiais ημων, πεπειρασμενον δε κατα παντα καθ'ομοιοθητα χωρις αμαρτιας.

ou gar echomen archiereia mē dunamenon sumpathēsai tais astheneiais hēmōn, pepeirasmenon de kata panta kath'homoiōthēta chooris amartias.

niet immers hebben wij een vooraangaand priester, die niet de kracht heeft mede te lijden met de onvastheden van ons, maar die beproefd is naar alles in gelijkelijkheid zonder verwaardiging.

De priesterdienst waarvoor de hogepriester (KoHeN QaDoWL) verantwoordelijk is mede door die ook zelf in bijzondere situaties en op bijzondere dagen te vervullen, heeft de concrete levens- c.q. lijdenservaringen te delen met de hele volksgemeenschap. In de tempel speelt zich dan ook het concrete leven met alle dankbaarheid en met alle falen opnieuw, zij het 'ritueel' , 'liturgisch' opnieuw af Zowel de praktijk buiten de tempel als die binnen de tempel staan voor de opdracht om de naam JHWH te heiligen, Symbool daarvan is de zalving, het ingewreven zijn met de geurende olie. De hogepreister is daartoe gezalfd en alle priesters met hem en ook het tempelgerei; alles geurt van deze heiligheid - overigens temidden van twee andere 'geuren', die van wierook en die van bradend ('offer'-)vlees. Door deze praktijk ('heerdienst, NgaBhoDaH = leitourgia) van de tempeldienst worden de verhoudingen gereinigd en

hersteld en ook gevierd, die daarbuiten schade oplopen zelfs als er reden is om feest te vieren. De hogepriester lijdt volgens TaNaKh ook net als en samen met de mensen.

De dubbele ontkenning waarmee vs 15 begint bepaalt de lezer allereerst bij wat de hogepriester (met zijn priesters - dat die hier inclusief mede bedoeld zijn, zal later nog duidelijk worden) heeft te doen n.l. mede lijden (Gr. sumpathizoo > sympathiseren), waartoe hij echter bij lange na niet voldoende bij machte is. In het in de TaNaKh voorgeschreven ritueel, is er daarom ook sprake van een reiniging van de hogepriester zelf. De tempel is wel verwoest en de priesterdienst afgebroken, maar wat daarin omgaat, is gebleven: Er is niemand meer die die dienst vervult - of toch wel? Net zo als volgens TaNaKh de sociaal politieke praxis van de Joodse gemeenschap niet zonder deze priesterdienst en tempeldienst kon in de eeuwen dat er een tempel functioneerde, zo kan het ook nu niet zonder! Hoe dan? is dan de vraag. "Wij hebben een hogepriester, Jezus de stichtzoon van de god". Dat is het antwoord. Dat is de boodschap die de schrijver van de Hebreeënbrief doet uitgaan en die ook wij nu horen (lezen). Een stem uit een ververleden die onze levensproblematiek verheldert!. Wij hebben een hogepriester die de dienst van het vieren en het herstellen van de verhoudingen met God en met elkaar vervult, een die de kracht heeft getoond volledig mede te kunne lijden wat mensen lijden, en die daarin 'beproefd is'.

EXCURSUS OVER BEPROEVEN

"Leid ons niet in verzoeking", luidt de de bede in het Onze Vader", tenminste in de protestantse vertaling sinds de Statenvertaling. "Leid ons niet bekoring" klinkt het in de Rooms Katholieke traditie. "Draag ons niet heen naar beproeving" luidt diezelfde tekst in de Vertaalbijbel. Peirasmos in het Grieks, de vertaling van het Hebreeuwse MaSsaH, een woord dat we als naam al eerder tegenkwamen in deze brief. Het is afgeleid van het Hebreeuwse werkwoord NaSaH, dat alleen in de intensive pi'eelvervoeging voorkomt en wel in cruciale teksten.

Daar waar gesproken wordt van 'be-proeving' staat een mens voor een keuze en heeft hij dus de vrijheid die keuze te maken - en dan gaat het om een zware keuze, in de kern tussen het opgeven of het behoud van de vrijheid! "Plaats ons niet voor die keuze" bidden we met Jezus mee, want dan geven we onze vrijheid op! Dat het overal waar in TaNaKh en Goednieuwsboodschap dit begrip 'beproeving' voorkomt (en dat is eigenlijk vrij weinig) om die keuze gaat, is de reden dat Edith Eva Eger haar aangrijpende boek over haar eigen overleving van Shoah en over de psychische hulp die zij lotgenoten biedt, als titel heeft gegeven The Choice (De Keuze) en als ondertitel "Leven in vrijheid".

Dat het in dit Hebreeuwse werkwoord om dat soort situaties gaat, blijkt ook in Matth.4 vs 1 e.v. waar over de 'beproevingen' van Jezus wordt verteld: beproevingen waar de lasteraar, de ShaThaN, hem voor dilemma's plaatst! Ook in het zo ingrijpende verhaal over Abrahams beproeving in Gen.22 gaat het om een keuze: Hoe gaat Abrahama om met zijn beminde zoon Izaäk? Wat voor vader toont

hij zich? En dat wordt God duidelijk aan het eind van dit verhaal. God test Abraham niet op zijn gehoorzaamheid. God test niet! Hij 'proeft' (be-proeft) Abraham³ en hij gaat wel met Izaäk de berg Moria op, maar faalt daar!

Nu we met deze verhalen het Hebreeuwse begrip NaSaH hebben gevuld, kunnen we horen wat er in Hebr.4:15 staat.

"Wij hebben een hogeprester die geleden heeft aan de 'onvastheden' (de zwakheden) waar wij mensen onder lijden; een hogepriester die een lijdende heerdienaar (knecht) is, want aan die gestalte uit Jes.52 en 53 herinneren deze paar woorden; en hij is 'beproefd' in alle opzichten - denk o.a. aan Matth. 4, maar ook Math.26 en 27. En dan volgen de twee essentiële slotwoorden van dit vers: ZONDER VERWAARDING, zonder afbreuk te doen aan de waarde van iemand of van iets, zonder zich te bezondigen aan iemand of iets!

De hogepriester die eerst met zijn eigen falen de tempel betreedt en zich als teken van reiniging door erkenning daarvan in een wit kleed had gehuld, voordat hij dat doet met het falen van het volk. was daartoe gezalfd. Dat was wat hij telkens te doen had om de nieuwe week (zevendagenreeks), de nieuwe maand (nieuwmaan(d)) en één keer op Grote Verzoendag het nieuwe jaar. De verantwoordelijkheid voor allen nemen: daar bezwijkt een mens onder. De hogepriester liet zijn 'ondergang' zien aan de twee bokken; de ene werd, beladen met de schuld, uit gestoten in de woestijn; de andere werd, beladen met schuld, geslacht, beide plaatsvervangend voor de hogepriester zelf. Het ritueel beladen van de eerste 'zondebok' symboliseert de menselijke onwil schuld te erkennen en om de gewoonte die af te schuiven. Het ritueel slachten van de tweede zondebok symboliseert een mensenmaatschappij die geweld gebruikt en leeft ten koste van ander leven⁴. Met die bloedstorting ('roods-storting') betrad de hogepriester het heilige en daarna het heilige der heiligen waar het verzoendeksel stond (en de lege plek waar de kist met de tien woorden, de ark-desverbonds, de tien inbrengen van een zuivergang had gestaan - volgens de ToRaH). Daar stond hij niet eens met ledige handen, maar met schuldige handen, in zijn witte kleed met het vuurrode bloed in een schaal, tonend - uitspelend het ethische failliet van de hele gemeenschap. Wat heeft zo'n indringend ritueel, zo'n liturgie, zo'n leitourgia, zo'n NgaBhoDaH, voor invloed⁵ op die Joodse gemeenschap - toen in de

---

³ Zie voor een uitvoerige vertaling en uitleg van Gen.22 op de website www.Vertaalbijbel, bij de rubriek TEKST&UITLEG bij Gen.22.

⁴ Dit mensentype (ons mensentype) heeft de aarde veroverd in de struggle for life ten koste van andere mensentypen. Het 'ontwikkelde' zich doordat ze zich moesten verdedigen tegen vijanden van buiten. Nog altijd doet de slogan opgeld, dat een mensengemeenschap altijd een vijand nodig heeft als krachtbron voor solidariteit. Is er - even - geen vijand, dan maken we er een of we worden elkaars vijanden. Beide processen maken we in het huidige Europa (de 21e eeuw) van dichtbij mee.

⁵ Dat deze tekst uit Leviticus zelfs invloed heeft buiten het Joodse volk blijkt b.v. daaruit, dat er in sociaal culturele beschouwingen veel geschreven wordt over het zogenaamde 'zondebok-mechanisme', het fenomeen, dat onder mensen in nood, die zoeken naar de oorzaak en naar een oplossing, minderheden en zwakke groepen worden aangezien als schuldigen en hun eliminatie als oplossing, terwijl die minderheden meestal geen schuld daaraan (kunnen) hebben! In de tweede helft van de vorige eeuw heeft de Franse filosoof René Girard daar uitdrukkelijk een onderzoek aan gewijd. De heksenjacht eind middeleeuwen is een voorbeeld. De lotgevallen van het Joodse volk vertonen ook die structuur. Net zoals het de zondebok in de tempel (het lam) onschuldig is, zo zijn deze zwakke minderheden ook onschuldig. Net zoals de hogepriester, zelf schuldig, ook de schuld op zich neemt van het volk, zo staan de vervolgers van deze zondebok-minderheden (een machtige meerderheid wordt zelf nooit zondebok, maar wijst ze aan!) zelf schuldig! Maar er is in zo'n fataal

paar eeuwen dat er een tempeldienst was en daarna als een voorgelezen en uitgezongen en doorleefde tekst?

Daarin zullen we ons grondig moeten willen verdiepen als we deze oude tekst van de Hebreeënbrief willen verstaan. Zowel de desbetreffende Torahpassages als wat er in contemporaine documenten en latere (Talmoed) beschouwingen te vinden is zijn daarvoor onontbeerlijk. Daar past niet de in de christelijke theologie vaak gehuldigde opvatting bij, dat tempeldienst en (hoge-)priesterlijke dienst sinds Jezus achterhaald zijn en geen of weinig betekenis meer hebben. Dat Jezus die vervuld heeft, kan niet betekenen dat ze voorbij zijn, in tegendeel: ze worden door Hem van kracht! "Wij hebben een hogepriester"!

4:16.

προσερχομετα ουν μετα παρρησιας τωι θρονωι της χαριτος, ινα λαβωμεν ελεος και χαριν ευρωμεν εις ευκαιρον βοηθειαν / proserchoometa oun meta parrèsias tooi thronooi tès charitos ina laboomen eleos kai charin euroomen eis eukairon boètheian: Wij moesten nu maar toekomen met allesverwoording voor de troon van de goedegunst, opdat wij zouden aannemen gratie en goedegunst zouden vinden tot goetijdige hulp.

Daar gaat het om; dat staat ons te doen; wanneer wij die stem heden horen, die zegt "Wij hebben een hogepriester, Jezus stichtzoon van de god". Als er - beter: omdat er een hogepriester is die doet wat een hogepriester volgens de ToRaH heeft te doen, moesten we dat maar doen: naar de troon van de goede-gunst toegaan om daar alles wat ons bezig houdt openbaar te maken. Wat vertelt dit beeld "toegaan naar de troon van de goede-gunst?"

In de eerste plaats

duiden deze woorden aan wat de hogepriester deed: de tempel binnengaan en het heilige doorgaan en het heilige der heiligen binnentreden en daar voor het verzoendeksel blijven staan, de lege troon waar de ontmoeting met die-JHWH-vsn-Israël beleefd - gespeeld - wordt. Dat de hogepriester als falend mens daar staande blijft, kan niet - het is ondenkbaar en sterker: het is een paradox, de paradox van het menselijk bestaan op zijn hevigst! En dat de met schuld beladen hogepriester staande blijft komt doordat deze troon een troon van goedgunstigheid en niet van bestraffing en vergelding is! Dat wil zeggen: JHWH rekent niet af, al rekent hij wel toe, maar hij is liefdevol. Dit beeld, dat van de hogepriester staande voor het verzoendeksel, waar vanaf die-JHWH-van-Israël hem ontmoet, is de kern van de Joodse godsdienstigheid, van hun NgaBhodaH, hun liturgie. En stijgt uit boven alle religieuze ritueel - het is een ETHISCH tafreel. Midden in de tempel verandert het decor van symboliek, de gespeelde context in het decor van politiek maatschappelijke realiteit. Die kern is in één woord samen te vatten GENADE, maar dit begrip behelst meer dan vrijspraak, laat staan juridische vrijspraak. Het betekent herstel van de innige verhouding tussen JHWH en de hogepriester, maar die draagt het hele volk bij zich. En een verhouding hebben houdt in elkaar het ware verhaal vertellen, en dat vergt heel wat meer dan de waarheid vertellen. De schaal met bloed van de (zonde-)bok staat symbool voor alle ware verhalen: dat vertelt wat er in de gemeenschap gaande is: onschuldigen worden omgebracht en schuldigen gaan vrij uit. Dat in de teksten wordt voorgeschreven, dat de hogepriester met het gestorte bloed van een bok het heilige der heiligen moet

---

proces geen hogepriester, iemand die de schuld op zich neemt. Die is er in Leviticus 16 en in de tempel wel

betreden, betekent niet dat het een gode welgevallige offer is, maar dat God om een verklaring vraagt, om het ware (on-)menselijke verhaal. Dat verhaal, gesymboliseerd in het bloed van de (onschuldige) 'zonde-bok', staat tussen JHWH en de hogepriester (pars pro toto het volk) in, scheidt hen als een onoverbrugbare kloof van elkaar. De schuldige (de dader) kan niets. De gekwetste, de ontwaarde: wat kan die? Kan hij nog iets. In het ritueel van Grote Verzoendag mag de hogepriester dichtbij de betegeningsplaat komen, zo dicht dat hij bloed tegen de voorkant kan smeren en dat moet doen - en doet! Daarmee neemt JHWH de schuld mede voor zijn rekening en is de verhouding hersteld. Zo wordt die onontbeerlijke verhouding hersteld - er valt niets goed te maken, er wordt geen straf opgelegd, geen tegenprestatie geëist. Tegen het kwaad wordt niet met kwaad in gegaan, maar met herstel, met hernieuwd vertrouwen; dat is vergeven en daarop volgt een hernieuwde inzegening om te leven, voluit te leven. Die lading hebben de eenvoudige woorden van Jezus: Sta op, ga heen en zondig niet meer! Dat is alles! Is dat goedkoop? Nee daaruit blijkt de onbetaalbaarheid van de schuld.

In de tweede plaats

beschrijven die paar woorden aan het einde van Hebr.4 de levensweg van mensen, van de enkele mens en van de mensengemeenschap. Leven is: toegaan naar de troon - nee niet de troon van een machtige straffende magistraat, maar de troon van goedgunstigheid. Wat de hogepriester ritueel doet, beeldt een bepaalde visie op het menselijk bestaan uit. Die visie plaatst ons voor keuze. Hetzelfde kan uitgedrukt worden in de zin, dat wij leven ten overstaan van Jezus, dat we ons in zijn kairos moeten willen inleven, dat we, ethisch gezien, contemporeel (S.Kierkegaard) met Hem leven, dat we serieus bezig zijn ons zijn messiaanse levenswijze eigen te maken.

Hier voeg ik in een

EXCURS over ZEGEN EN VLOEK.

Deze twee woorden staan boven meerdere hoofdstukken in de ToRaH, berucht is Deut. 28. We citeren hier de aanhefverzen over de zegen, de aanhefverzen van de vloek en het slot. We citeren de SV en de VB naast elkaar. Hoezeer het er op aankomt de Hebreeuwse concordantie en idiolectie recht te doen bij het vertalen - en uitleggen -, zal weer blijken. Ook stellen we nu reeds de vraag, die zich bij de lezing van dit type teksten in TaNaKh opdringt: heeft de (hoge-) priesterlijke dienst en de 'verzoenings('betegenings')-liturgie nog een rol van betekenis? Wordt hier niet 'eenvoudig' gezegd wie gehoorzaamt gaat het goed; wie dat niet doet gaat het slecht ("wie zoet is krijgt lekkers, wie stout is de roe)?"

SV

Deut.28

1.En het zal geschieden indien gij der stemme des Heeren uws Gods vlijtig zult gehoorzamen, waarnemende te doen alle zijne geboden, die ik u heden gebied, zoo zal de HEERE uw God u hoog zetten boven alle volken der aarde.

VB

Deut.28

En-voorts-geschiedt ware't-dat jij-horende aan't-horen-bent-op-de-stem-van die-JHWH-van-Israël de-gods-jouwer om-waar-te-houden om-te-maken enwel~al-af-de-geboden-zijner die ik gebiedend (ben)-jou vandaag, dan-is-voorts-

aan't-geven-jou die-JHWH-van-Israël
de-gods-jouwer tot-opperste over-
al-af-de-naties-van het land.

MERK OP:

1. De SV vertaalt 'gehoorzamen', de VB 'horen'. Elders vertaalt de SV ook met 'horen', zoals in de cruciale passage in Deut 6:4 ("Hoor Israël . . . .")⁶. Wie concordant probeert te vertalen, zal hier moeten en ook willen kiezen en dan vallen begrippen zoals 'gehoorzamen' en 'luisteren' af. Dat zijn vertaalinterpretaties die hier wel voor de hand liggen maar elders juist ongeschikt zijn. Het Hebr.werkwoord ShaMaNg en het Nederlandse 'horen' impliceren geen gehoorzaamheid. Ze impliceren wel aandacht en begrip. Zeker het Hebreeuwse werkwoord functioneert nooit als een formeel aanhoren en leidt in ieder geval tot beraad, En precies die aspecten ontbreken aan het Nederlandse 'gehoorzamen'. De Nederlandse uitdrukking luidt dan ook "een bevel(-hebber) gehoorzamen" - en niet "een bevel horen". Naar het Hebreeuws gaat het bij 'horen' erom het gehoorde invloed op je gedrag laten hebben en over de uitvoering met anderen praten.

2. De hier gebruikte Hebreeuwse werkwoordsvorm (in klassieke grammatica's 'imperfectum' genoemd, in moderne 'Yiqtol-vorm') wordt in de SV vrijwel steeds met een futurum vertaalt (Jullie zullen etc) en dit krijgt in het Nederlands een gebiedende toon. In het Hebreeuws beschrijft die werkwoordsvorm een activiteit die gaande is. Wat Mozes hier van Israël vergt, dat zij bezig zijn met wat Mozes hen zegt. Serieus bezig zijn ook, daarom wordt de werkwoordsvorm vaak zoals ook hier versterkt met een infinitiefvorm van hetzelfde werkwoord⁷ Deze betekenis van het Hebr. woord 'horen' moet bedacht worden wanneer in het tweede deel van dit hoofdstuk over 'niet-horen' wordt gesproken. Dat 'niet-horen' heeft tot gevolg dat deze geboden geen invloed (meer) kunnen uitoefenen op het samen leven; en daar gaat het om. Want ook als ze niet gehoorzaamd worden of falend gehoorzaamd worden, hebben ze invloed! Deze woorden 'keren niet leeg terug naar de 'inbrenger'. En daarom sluit deze thematiek over ZEGEN en VLOEK af met dat bewogen 30ste hoofdstuk. JHWH vergt van Israël geen gehoorzaamheid! Laat staan onberispelijkheid. Israël zal falen, mag falen, maar het is een falen t.o.v wat deze gods aanbiedt en vraagt. Bekendheid daarmee kan hij vergen. Horen is voldoende! Horende houden zij ze waar, nl. dat ze bedoeld zijn om te doen. HOOR! Dat horen is vanaf het begin dat deze teksten onder de Joden publiek werden in commentaren, discussies en verhalen vorm gegeven. In de Talmoed is daar onvoorstelbaar veel van bewaard gebleven.

⁶ De NBG51 vertaalt 'luisteren', NBV21: 'gehoorzaam bent'

⁷ In de VB weergegeven met het Nederlands onvoltooid deelwoord.

3. Wanneer Israël deze DeBhaRieJM ('inbrengen' > 'woorden') HOORT OM TE TRACHTEN ZE TE DOEN, is JHWH "aan't-geven-jou-tot opperst (NgèLJoWN) over ('op'= NgaL) de naties van het land" Het Hebr. NaTaN, dat in de VB consequent concordant met 'geven' wordt vertaald, klinkt hier als 'aanstellen tot'. Ook in het Nederlands functioneert 'geven' vaak in de betekenis van '(aan)brenge(n)'. Een HOREND Israël wordt NgèLJoWN: 'opperst' over (NgaL = 'op') de naties (GoWJieM). Steeds klinkt het zo belangrijke Hebr. werkwoord NgaLaH = opgaan. De SV ('zetten boven'), de NBG51('verheffen boven') en de NBV21('hoog boven') parafaseren om de tekst een betekenis te geven. Het Hebreeuws biedt echter ook de mogelijkheid om 'aanstellen tot voorop-ganger' te 'horen' en dan wordt Israël waartoe het geroepen is: vooropgaan in het HOREN van deze woorden - wat Israël c.q. de Joodse synagogale gemeenschap ook daadwerkelijk doet!.

vs 2

En alle deze zegeningen zullen over u komen en u aantreffen, wanneer gij der stemme des HEEREN uws Gods zult gehoorzaam zijn.

En-voorts-zijn-aan;t-komen op-jou al-af~de-inzegeningen (nl) deze en-zijn-aan't-bereiken-jou; ja jij-bent-aan't-horen op-de-stem-van die-JHWH-van-Israël de gods-jouwer.

MERK OP:

Het Hebr.werkwoord BaRaK komt alleen in de intensieve pi'elvervoeging voor en kan daarom in het Nederrlands beter met INzegenen worden vertaald. Net als het Hebr. BaReeK (de piéelvorm van BaraK) veronderstelt het Nederl, INzegenen een 'waartoe?' Antwoord: Om een horende te zijn; dat blijkt uit de tweede vershelft. Als zo'n daartoe ingezegende is de Israëliet (de Judeeër. de Jood, de Israëli) in de stad en op het veld. Ook zijn nakomeling is zo'n ingezegende. Uitgaande en ingaande is hij zo'n ingezegende.

En dan volgt een hele reeks van toezeggingen, die dat voor Israël mogelijk maken. De reeks eindigt in vs 14, waarin het niet willen HOREN om deze woorden te doen gelijk wordt gesteld aan het dienen van andere (eigenlijk: 'latere' = ons modernere) AeLoHieJM, 'goden' > 'gods' - ofwel: elkaar bevechtende machtssystemen. Wat zich als heilbelovende en daarvoor onderschikking eisende organisme voordoet, blijkt al gauw een op machtsvergroting gebouwd imperium te (willen) zijn met alle gewelddadigheid vandien, zoals in de volgende verzen beschreven wordt.

IsTaNaKh dan geen onderschikking eisend machtssysteem? Daarop mag het bevraagd worden, zoals binnen TaNaKh op meer dan één wijze en plaats blijkt, enwel op indringende manier zoals in het boekJob. Wanneer TaNaKh door mensen ter stichting en versterking van een machtssysteem wordt

ingezet, wordt die misbruikt en onbetrouwbaar uitgelegd - daar laten de profeten geen misverstand over bestaan, Datzelfde geldt precies zo voor de Goednieuwsboodschap. In het hart daarvan staat immers een menselijke messiaanse gestalte die geen onderschikking eist, maar zichzelf laat vernederen en zo deze verleidelijke mechanismen - stuk voor stuk dodelijk - ontmaskert als misleidend.

Om aan te tonen, dat ook een ToRaHhoofdstuk als Deut.28 geen deel uitmaakt van een machtssysteem en ook daar toe niet dienen kan, is de reden dat we er hier zoveel aandacht aan besteden.

Deut.26: 15,16,19

15. Daarentegen zal het geschieden, indien gij der stemme des HEEREN uws Gods niet gehoorzaam zult zijn om waar te nemen dat gij doet alle zijn geboden en zijne inzettingen die ik u heden gebied, zullen alle deze vloeken over u komen en u treffen.

En-voorts-is-aan't-geschieden, ware't-dat~niet jij aan't-horen-bent op-de-stem-van die-JHWH-van-Israël de-gods-jouwer om-waar-te-houden om-te-maken enwel al-af~de-geboden-zijner en-de-ingriffingen-zijner, die ik gebiedend(ben) vandaag; dan-zijn-voorts-aan't-komen op-jou al-af~de-kleineren (nl.) deze en-voorts-zijn-zij-aan't-bereiken-jou/ Een gevloekte (ben)jij in-de-stad en-een-gevloekte (ben)jij op-het-veld.

16. Vervloekt zult gij zijn in de stad en vervloekt zult gij zijn in het veld.

Een gevloektr (ben) jij bij-het-komen van-jou; en een gevloekte (ben)jij bij-het-uittrekken-van-jou.

19. Vervloekt zult gij zijn in uw ingaan vervloekt zu;t gij zijn in uw uitgaan.

MERK OP:

1. De bewoording van deze passage is precies dezelfde als die van vs 1 e.v., behalve het ontkennde "NIET". Wat we bij vs 1 e.v. over het grote verschil tussen 'gehoorzamen' en 'horen' noteerden, geldt ook hier. Maar wanneer "hoort iemand niet"? Wanneer iemand niet gehoorzaamt is duidelijk - lijkt duidelijk. Omdat 'horen' in het Hebreeuws van TaNaKh 'aandacht geven' is, is niet-horen 'aandacht weigeren' of kortweg 'weigeren'. Weigeren om met de geboden (de tien woorden en de liturgische voorschriften) bezig te zijn en ze invloed te laten hebben op de praktijk. "Er niets (meer) van willen weten". "Er niets (meer) mee te maken willen hebben". Is dat niet de strekking van het Hebreeuwse 'niet-horen'? We stellen het als vraag, want ook dit is een interpretatie. We hebben een keuze! Hier maken we deze interpretatiekeuze, ook omdat die in het verlengde ligt van wat we bij vs 1 hebben betoogd.

2. Ook in deze passage gaat het over het horen "op de stemme des HEEREN uws Gods"(wat een prachtig Nederlands van de Statenvertaling). En aan deze woorden herinnert de al eerder besproken regel uit Ps.95 vs 7 "Heden indien jullie horen op de

stem van JHWH". En deze regel herhaalt de schrijver van de Hebreeënbrief meerdere keren!

3. Het woord dat door de SV⁸ in vs 15 met 'vloeken' wordt vertaald, is een ander woord dan wat in vs 16 e.v. gebruikt wordt. In vs 15 staat het Hebr. QaLaL. Het is op te vatten als een homoniem van een gelijkkluidend werkwoord dat met 'rap' en 'licht (van gewicht)' vertaald wordt zoals b.v. in Jona1. Dan is het homonieme QaLaL met 'verwensen' te vertalen (NB). Maar er is etymologisch waarschijnlijk geen sprake van homonimiteit. Dan is de basisbetekenis 'rap-klein' en kan het werkwoord in de intensieve pi'eelvervoeging met 'kleineringen' worden vertaald. Wat daarop in vs 16 e.v. wordt gezegd, is een invulling van dit begrip 'kleinering'- in de zin van diepe vernedering. Wie de studie van de ToRaH weigert, kiest voor een wereld waarin mensen elkaar proberen te kleineren - tot in het absurde toe; een wereld waarin wel elkaar ongeremd 'uitvloeken' en dat ook 'enthousiast' doen via het anonieme internet!

4. Wanneer kortweg met 'vervloekt' wordt vertaald, kan dat in het Nederlands worden opgevat als een aanvoegende wijs: "vervloekt ZIJ (moge zijn)" en kan het zelfs als een aanmoediging worden opgevat. In het Hebreeuws kan dat niet, want daar staat er een voltooid deelwoord (participium passief). Daarom heeft de VB "een (uit)gevloekte (ben)jij". Het is dus geen verwensing, maar een vaststelling⁹.

5. Dan volgt een huiveringwekkende reeks doemwoorden vanaf vs 20 tot vs 68. Zijn het bedreigingen? Straffen/ Vergeldingen? Vele uitspraken beginnen in de vertalingen met "En de Heer zal jullie . . . ". We zijn, gezien de hele visie op het geloof van de Hebreeënbrief, gehouden op deze vreselijke passage in te gaan met een reeks vragen en opmerkingen.

a) Waarom heeft de traditie van de Judeese (Joodse) synagogale gemeenschap zulke passages geaccepteerd en vanaf het eerste begin overgeleverd c.q. overgeschreven?

b) Het is onwaarschijnlijk dat zulke passages aan een reeds bestaande vroegere versie van Deuteronomium zijn toegevoegd. Ze moeten dus 'origineel' zijn.

c) De invloed van deze Deuteronomium-tekst, deze DeBhaRieJM, een lange toespraak van Mozes, is ook in de andere vier boeken van de ToRaH herkenbaar aanwezig. Het is de spanningsboog tussen het aangaan van een innig samen optrekken van JHWH en een stammengemeenschap onder de naam Israël. en het onophoudelijk schenden daarvan door die stammengemeenschap. Wie over het laatste in deze tekst leest (zoals in hoofdstuk 28) dient ook het eerste voortdurend te beseffen - en omgekeerd.

d) Wat beschrijven al deze doemscenaria eigenlijk? Zijn het ziekelijke fantasieën of kunnen het ervaringsbeschrijvingen zijn,

⁸ De NBG51 en de NBV21: vervloekingen; maar de NB heeft 'verwensing(en)'.
⁹ Dezelfde correctie dient bij vs 2 geplaatst te worden. Ook daar is 'ingezegend' een participium passief (een ingezegende ben jij) en geen aanvoegende wijs!

van de zwarte kant van de mensengeschiedenis, waaraan ook Israël c.q. de Joodse geloofsgemeenschap niet ontkomt? Is die zwarte kant niet dominant? Hoe zwaar het ook valt dit toe te geven.

e) Het is de realiteit waar ook JHWH in terecht komt als hij zich met mensen inlaat. Wat is daarop zijn antwoord? Een tekst?! Deze tekst? Bij eerste lezing zou de lezer de indruk kunnen krijgen, dat al die straffende rampspoed daarom Israël treft, omdat het ongehoorzaam is en dat andere mensen (volken) daarvan tenminste periodiek gespaard worden. Maar dat zou te weinig verdisconteren, dat al die niet Joodse volken evenmin de ToRaH, de tien woorden, (willen) naleven - en om het niet naleven daarvan zouden al deze vervloeking over Israël klinken.

Die geboden worden nergens nageleefd, dat is standaard, 'normaal' met alle nare gevolgen vandien - want al die vervloeking vertellen niets anders dan wat de gevolgen zijn van die ongehoorzaamheid; daar hoeft JHWH niets aan toe te voegen. Omdat dat zo is, biedt deze passage geen verrassingen, waarover wij ons het hoofd moeten breken.

Maar dan is de aanhef en de eerste 13 verzen van Deut.28 wel een tekst om je over te verbazen: Gaat het Israël echt zo voorspoedig wanneer het strikt gehoorzaamt? Dus opnieuw: wat zegt dit hoofdstuk 28 en wat zeggen de vele vergelijkbare passages?

f. Volgens TaNaKh en daarom ook volgens de Goednieuwsboodschap wordt de Joodse synagogale gemeenschap en dus ook de messiaanse synagoge geroepen, uitgenodigd, in de gelegenheid gesteld om door de practisering van de ToRaH een ethische oase van rust en vrede en welvaart te realiseren midden in een tumultueuze en wrede mensenwereld, een tuin van Eden, een schutse omringd door een onbegrijpelijke en huiveringwekkende werkelijkheid, kosmos geheten in het Grieks, dat is een 'ordentelijkheid', die zeker geen oase ongemoeid laat.

g. Kan dat de voorlopige conclusie zijn: dat heel Deut.28 precies die spanning verwoordt: een ToRaH getrouwe ethische gemeenschap stichten, d.w.z. beginnen en enige tijd voortzetten? En daarmee zijn we terug bij de Hebreeënbrief!

h. Alleen Via de ToRaH wil JHWH zijn betrokkenheid (liefde) op deze mensenwereld 'openbaren'. De verwerping daarvan door de mensenwereld betekent, dat die er voor kiest aan haar lot te worden overgelaten - zoals we, nu de klimaatcrisis zich aandient en de machtsstrijd zich voortzet, gemakkelijk kunnen constateren.

En dat practiseren van de ToRaH binnen de menselijke mogelijkheden ligt, heeft die ene Judeeër laten zien, die daarom JHWH's stichtzoon is, gebaard door Maria. Dat hij dat niet overleefde is de diepe schande van zowel de Joodse gemeenschap als de niet-Joodse (Romeins-Griekse). Maar die

diepe breuk heelt Hij geheeld door, bij deze doden vandaan opgestaan, onze hogepriester te willen zijn.

i. Over één aspect zullen we, juist om wat we in het bovenstaande hebben betoogd, nog moeten spreken: de grammaticale vorm. In veel verzen in deze pericoop is JHWH het onderwerp van de zin: "JHWH geeft . . .", "JHWH zendt . . ." en dan komen die verschrikkingen. Die komen uitdrukkelijk over Israël, preciezer: over het niet-horende (= aandacht weigerende) Israël. Niet over andere volken? De verschrikkingen behoren bij het niet-horen. De andere volken moeten er eerst van horen om te kunnen niet-horen. Maar onbekendheid met de ToRaH schept een mensenwereld die - zoals uit de lange geschiedenis blijkt - een opeenvolging is van verschrikkingen, dezelfde die hier in Deut.28 genoemd worden. Daar behoeft JHWH niets bij te doen. Maar doet Hij er wat aan? Ja er is een tekst en via het horen daarvan door de mensen - om te beginnen door Israël - doet hij er alles aan wat hij kan. Want hij geeft de vrijheid om NIET te horen! Door die vrijheid te geven, 'geeft' JHWH de vloek, 'zendt hij' de pest enz. Hij geeft hen de vrijheid om JHWH te verlaten, waardoor ze hun vrijheid verliezen.

De harde taal hier blijft shockeren. Het zijn woorden die in de omgang tussen JHWH en Israël klinken. Wij niet Joden, Christenen wellicht, kunnen beter wat afstand houden. Maar wie Jezus weigert, d.w.z. 'horende niet-hoort' om een bekende profetische zegswijze aan te halen, ondergaat wat voor de mensenwereld, waarin hij leeft, 'normaal' is: "zo gaat het nu eenmaal".

Met vs 68 sluit Deut.28 af

SV:

En de HEERE zal u naar Egypte doen wederkeren in schepen, door een weg, waarvan Ik u gezegd heb: Gij zult die niet meer zien en aldaar zult gij u aan uw vijanden willen verkopen tot dienstknechten en tot dienstmaagden, naar daar zal geen koper zijn.

En-voorts-is-aan't-doen-terugkeren-jou die-JHWH-van-Israël naar-MieTs'RaJieM op-een-neemweg waarvan ik-zeg aan-jou niet~ben-jij-aan't-toevoegen nogmalig om-te-zien-die; en-voorts-zijn-jullie-je-aan't-te-koop-aan't-aanbieden daar aan-de-vijanden-jouwer tot-heerdienaren en-tot-familiebedienden en(er is) geen verwerver.

MERK OP

1. Wanneer die-JHWH-van-Israël dit dreigement uitboert, is Israël een niet-horende natie (GoWJ) geworden en geen horend genotenvolk (NgaM) meer. Pesach zou ongedaan gemaakt zijn, omdat Israël geen Pesachvolk wil zijn. Temidden van veel niet-horenden Israëlieten, waren er altijd ook horenden: de zeven duizend in Elia's tijd en de andere profeten, Maria.

2. Pesach wordt wel gevierd en de uittocht uit Egypte jaarlijks gevierd.

3.En Israëls ongehoorzaamheid dan? Die is er!. Maar hier gaat het om het horen of niet-horen. En Israël hoort wel, ook dan en juist dan wanneer het zijn ongehoorzaamheid erkent.

4.En ja er is ook een gehoorzaam Israël: Jezus - volgens de schrijver van de Hebrëënbrief. Hij vertegenwoordigt Israël daarom noemt de schrijver Hem hogepriester!

Zo uitgelegd leidt ook Deut.28 ons om op te staan en "toe te komen naar de troon van goedgunstigheid", Jezus volgend die vooraangaande hogepriester. Over zijn hogepriesterschap gaat het dan ook in het grote tweede deel van de brief.

|